

ברכות לט

משה שווערד

1. תוספות מסכת ברכות דף לט עמוד א

בצר ליה שיעורא - היינו דוקא בברכה שלאחריו דבעינן שיעור אבל בברכה שלפניו אפילו פחות מכשיעור דאסור ליהנות בעולם הזה בלא ברכה בין לענין אכילה בין לענין שתיה אבל בברכה שלאחריו בעינן שיעור מלא לוגמיו על כן יש ליהדר לשתות מכוס של ברכה מלא לוגמיו כדי שיברך לאחריו מעין ג' ברכות והר"י היה אומר בבורא נפשות כיון דלאו ברכה חשובה היא אפי' בבציר משיעורא מברכינן בורא נפשות רבות ולא נראה דכיון דבורא נפשות תקנוה כנגד על הגפן כי היכי דעל הגפן בעי שיעורא בבורא נפשות רבות נמי בעי שיעורא

ובירושלמי ר' יוחנן היכי בריך אזית הא לא הוי שיעורא וקאמר משום בריה דאפילו לא אכל אלא פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רמון בעי ברוכי משום דבבריה מברכינן אפילו פחות מכזית וחולק על גמרא דידן כדמשמע הכא א"כ אין הלכה כמותו של ירושלמי וה"ר יוסי היה מפרש שהירושלמי אינו חולק על הגמרא שלנו דהכא מיירי שהוסרו הגרעינים ונמלח אם כן לא היה כברייתו אבל אם אכלו שלם אפי' אם היה פרידה אחת של רמון מברך עליו תחלה וסוף וגמרא ירושל' היה סבור שהזית היה שלם ולכך הוצרך לתרץ באותו ענין דאכל פרידה דבריה ואינן חולקים יחד

ועוד יש בירושלמי היכא דברך אתורמוסא למיכליה ונפל מידיה ושקל אחרינא בעי ברוכי זמנא אחריתי ופריך מאי שנא מאמת המים פירוש דמברך לשתות והני אזלי והני אחריני נינהו וא"צ לברך פעם אחרת ומשני הכא הוה דעתו מתחלה לזה שהיה יודע שילכו להן אבל בתורמוסא לא ידע שיפלו מידו ויאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד משום דהוה ברכה לבטלה וכן נכון לומר על כל ברכה לבטלה בשכמל"ו.

2. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף כז/ב

... ונראה שהתלמוד שלנו חולק עם הירושלמי דהכא משמע שאע"ג שאכל בריה בפני עצמה אם הוא פחות מכזית אינו מברך לאחריו שהרי אנו אומרים שמפני שהיה זה הזית שאכל גדול והיה בו שיעור בירך לאחריו הא אם היה זית קטן לא היה מברך לאחריו ואע"פ שהוא בריה ובירושלמי משמע שאם הוא בריה אע"פ שאין בו כזית מברך לאחריו דאמר' התם ומה עביד ליה רבי יוחנן משום בריה מילתיה דר' יוחנן אמרה שכן אפי' פרידה אחת של ענב או פרידה של רמון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריה הנה שהירושלמי סובר דרבי יוחנן לא איירי בזית גדול אלא בזית אחר והטעם שבירך לאחריו משום דהוה ליה בריה אבל לענין הדין אפשר להעמיד התלמוד שלנו עם התלמוד ירושל' ונאמר שאם הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זית וכיוצא בו שצריך שיהי' בו שיעור מלבד הגרעין שכיון שאין דרך לאכלו עם הגרעין נמצא שלעולם לא הוי בריה שכשתוציא הגרעין כמו שדרך להוציאו לא ישאר שלם ומפני זה הוצרך לומר בתלמוד שלנו דבזית גדול עסקינן אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו כגון גרעין של רמון או גרעין של ענבה או גודגדניות וכיוצא בהם אם אכל אחד מהן אע"פ שאין בה בין הכל כזית דיינינן ליה בריה ומברך לאחריו כל או"א הברכה הראויה לו ואם הוא מז' המינין מברך ברכה אחת מעין ג' ואם הוא דבר אחר מברך בנ"ר אבל אם אינו בריה ואין בו שיעור אין לו לברך לאחריו בשום דבר שום ברכה כלל.

3. הרא"ש על ברכות פרק שישי - סימן טז

[דף לט ע"א] מי סברת ר' יוחנן זית קטן אכל זית גדול אכל וכו'. ... א"כ חולק גמ' דידן על הירושל' וס"ל דאפי' בריה בעי כזית וגמ' דידן עיקר. אבל אפשר דשני מעשים הון והאי דירושלמי הוי זית שלם כשהובא לפניו אע"ג שהשליך הגרעינים כיון שהובא לפניו שלם ונהנה מבריה שלימה מה שדרך לאכול ממנה יש כאן שיעור. אבל האי עובדא דגמרא דידן אפשר דהאי זית מליח דהובא לפניו בלא גרעין היה ...

אחד בינוני, דבזית בינוני יש לנו לשער, ומיהו בירושלמי²⁵³ אתי לה בטעמא אחרינא משום דהוה ליה בריה, ואין הוצאת גרעינתו מוציאתו מידי בריה, כיון שעדיין גשאר קיים, וכל שהוא בריה אפילו פחות מכשיעור דינו כשיעור לברוכי עליה תחלה וסוף, ואפילו פרידה של רמון. ומשמע שגמרתנו חולקת על הירושלמי, כיון דלא אתיבן עלה בהאי טעמא דבריה, ואיצטריכו לתרוצי דכזית גדול הוה²⁵⁴. אבל לענין הדין איפשר להעמיד התלמוד שלנו עם הירושלמי, ונאמר שאם הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זית וכיוצא בו, בהא צריך שיהיה בו שיעור מלבד הגרעין, שכיון שאין דרך לאכול הגרעין נמצא שלעולם לא הוה בריה, דכי שקלת ליה לגרעינתיה לא ישאר שלם, ומשום הכי הוצרך לומר הכא דבזית גדול עסיקינן. אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו, כגון גרעין של רמון, או גרעין של ענבה או גודגדניות הנקראות בלע"ז סיריזש וכיוצא בהם, אם אכל אחד מהן [אע"פ שאין בהן] כזית בין הכל, דיניבן ליה בריה²⁵⁵, ומברך לאחריו כל אחד ברכה הראויה לו, אבל אם אינו בריה ואין בו שיעור אין לו לברך לאחריו שום ברכה כלל.

משמע זלא ס"ל ענין בריה. (255) וכ"כ בתר"י, דתלוי אם דרך לאכלו עם הגרעין שלו כמו גרעין של רמון, אבל של זית כיון שאין גרעינו נאכל הוי כנחסר. וריו"ח דאמר דהוי בריה ברמון קאמר. אבל בתוס' ורשב"א כתבו דעיקר החילוק דבבלי ס"ל דר' יוחנן דהסיר גרעינתיה ובירושלמי ס"ל דריו"ח זית שלם אכל. ולרבנו אפילו אכל זית עם גרעינתה אי לא הוי גדול אינו מברך, ובתוספות ורשב"א משמע דוקא באכל הגרעין, אבל ברא"ש ס"י טו חילק אם הובא לפניו זית שלם אע"ג דהשליך הגרעין הוי בריה. ואפשר דפליגי דלתוס' ורשב"א השיעור על האכילה דלהוי בריה, ולרא"ש דלהוי בשעת ברכה. ובמג"א ס"י רי סק"ד כתב דהרא"ש מודה לתר"י דבדבר שדרכו לאכול גם הגרעין, אם לא אכל הגרעין ל"ה בריה. 256 כ"ה ברא"ה עמ' קטו.

5. שו"ע אורח חיים - סימן רי - האוכל פחות מכזית מה דינו:

(א) האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשוותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל; ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו, כגון גרגיר של ענב או של רימון, שמברכין לאחריו אע"פ שאין בו כזית; לכך נכון ליהדר שלא לאכול בריה פחות מכזית:

הגה - ולא מקרי בריה אלא אם אכלו כמות שהוא, אבל אם לקח הגרעין ממנו, לא מקרי בריה (הר"י פ' כיצד מברכין וב"י בשם רשב"א); ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה על כזית; לכן טוב ליהדר שלא לשותת (אלא) פחות מכזית, או רביעית:

6. הרא"ש על ברכות פרק שישי - סימן טז

... ויש להסתפק על ברכת בורא נפשות אם צריכה שיעור אם לאו דדילמא דוקא ברכה מעין שלש דכתוב ואלת ושבעת וברכת הוא דבעי שיעור למר בכדי אכילה ולמר בכדי שביעה אבל בורא נפשות לא בעי שיעורא והא דפריך הכא היכי פריך ר' יוחנן על זית מליח משום דבצר ליה שיעורא אליבא דר' חייא בר אבא פריך דאמר במילתיה קאי וצריך לברך עליו ברכה אחת מעין שלש או דלמא לא נתקנה בורא נפשות שהיא דרבנן אלא דומיא דברכה אחת מעין ג' שהיא דאורייתא (ומדר' צדוק בפ' הישן שנטל פחות מכביצה ולא בירך אחריו אלא לפניו אין ראייה דילמא ברכת המזון לא בירך הא בורא נפשות בירך) ומתוך דברי ר"י משמע שאם אכל מז' מינים פחות מכשיעור שיברך אחריו בורא נפשות ולא נהירא לי דמסתבר דעל מין שראוי לברך עליו מעין ג' בשביל חסרון השיעור לא שייך ביה ברכה אחרת וכן משמע ההיא דרבי צדוק שלא בירך אחריו כלל דאילו בירך ברכה אחרת היה הספר מפרש איזה ברכה בירך וכן מצאתי בשם הרב ר' יונה ז"ל:

7. צל"ח על ברכות דף לט"א

רש"י ד"ה זקנה אין כאן וכו' בא"ד ודברים הללו אינן ללפת הפת וכו'. לכאורה דברי רש"י תמוהין בזה, ומי הכריח אותו לפרש דמיירי בתוך הסעודה כלל. ונראה דדעת רש"י כדעת הראב"ד שמביא רמ"א בהג"ה בסימן רי"ג סעיף א' דלכל שאר דברים חוץ מפת ויין לא מהני הסיבה, וא"כ איך נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך, אלא על כרחך שהיה בתוך הסעודה, ואז מגו דמהני הסיבה לפת מהני נמי לאלו הדברים כדלקמן דף מ"ג ע"א לענין יין, ועיין במג"א שם ס"ק ה' וכיון שהיה בתוך הסעודה הוצרך רש"י לפרש דדברים הללו אינן ללפת הפת:

8. הרא"ש על ברכות פרק שישי - סימן לג

... והאידינא שאין אנו רגילין בהסיבה ישיבה שלנו הוי קביעות כהסיבה זידהו ... הסבו אחד מברך לכולן אמר רב ל"ש אלא פת דבעי הסבה אבל יין לא בעי הסבה ור"י אמר אפילו יין בעי הסבה איכא דאמרי אמר רב ל"ש אלא פת דמהניא ליה הסבה אבל יין לא מהניא ליה הסבה ור' יוחנן אמר אפילו יין מהניא ליה הסבה ולישנא קמא מידי דחשיב בעי הסבה ר' יוחנן סבר דדין נמי חשיב אבל שאר דברים כולהו לא בעי הסבה ולישנא בתרא מידי דחשיב ליה מהניא ליה הסבה לרבי יוחנן יין נמי חשוב ומהניא ליה הסבה ושאר כל הדברים כולהו לא מהני להו הסבה ונראה כיון דברכה דרבנן בשל סופרים הלך אחר המיקל והלכה כלישנא קמא וכן מוכח ממעשה דבר קפרא ותרין תלמידי (דף לט) דאייתו קמיהון תורמסקין שלקות ופרגיות ונתן רשות לאחד לברך וכ"כ הרמב"ן ז"ל דפת ויין בעי הסבה אבל שאר דברים לא בעי הסבה:

9. פני יהושע על ברכות - דף טל ע"א

שם נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך כו'. נראה דמה שלא בירך בר קפרא בעצמו היינו משום דס"ל דגדול העונה אמן יותר מן המברך ודלא כרב דאמר ליה לחייא בריה חטוף וברך משום דמברך עדיף כדאיתא לקמן [נ"ג ע"ב] ובשילהי נזיר [ס"ו ע"ב] דבלא"ה מסקינן התם דפלוגתא דתנאי כו' ע"ש. ויותר נראה דמה שלא בירך בר קפרא בעצמו היינו משום שהוא לא היה רוצה לאכול אלא מן הטפל ומש"ה נתן רשות לאחד מתלמידים כדי שיברך על העיקר וממילא יפטר גם הוא ע"י אותה הברכה. והיינו לפי מה דמשמע בשמעתין דבר קפרא גופיה סובר גם כן דברכת כולן שהכל, כן נראה לי ועיין עוד בסמוך:

10. צל"ח על ברכות דף לט"א

קפץ וברך וכו'. האי דקפץ הוא להראות טעמו שמברך עליו לפי שהוא חביב עליו יותר, וכמו שאמר עליו בר קפרא שדומה למי שלא טעם טעם בשר מעולם, אבל אי לאו שחביב עליו והיו שניהם שוים אצלו בחביבות, אף שהוא סובר דשלקות ג"כ ברכתן שהכל, אכתי היה לו להקדים שלקות שהוא עכ"פ היה פרי והיה חשוב קודם ששלקהו:

11. שפתי חכמים

על איזה תהן יצרך לפטור השטר וכו': **תנא** וטניסס לא סוליא וכו'. **סמא**
נשוס דנר קפרל אמר חס חכמס אינ כלן "זקנס" אינ "כסא" וקללת חכס
אפילו על תנאי נלס (נכות י"א ע"א):

12. תוספות ברכות דף לט"א

מיא דסלקא כסלקא - מברכין עליה בורא פרי האדמה אף על פי שאין בה אלא מים וטעם הירקות מברך עליהן כאשר יברך על הירקות אף על גב דאמרינן לעיל דמי פירות זיעה בעמא הוא **יש לחלק**:

13. הרא"ש על ברכות פרק שישי - סימן יח

יח ומיא דסלקא ומיא דליפתא ומיא דשבתא בפה"א דקיימא לן מיא דכולהו שלקי כשלקי ומברכין עלייהו בורא פרי האדמה אף על פי שאין בו כ"א המרק וטעם הירקות מברך עליהן כמו שמברך על הירקות עצמן **ולא דמי למי פירות** דאמרינן לעיל דזיעה בעלמא הוא **לפי שמשקה אין לו טעם הפרי** ואפשר שאם בשל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן ב"פ העץ:

14. חדושי הרשב"א על מסכת ברכות דף לח"א

אלא משמע דטעמא קא דרשינן דכיון דלא חאיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן ש"מ דלא חשוב משקה אלא זיעה בעלמא, וחומץ סתוניות נמי כטעמא דאמרן, ולא דמיא **למיא דשלקי** ומיא דשיבתא, **דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליכתן כמותן**, הא כל מידי דלית דרכיה למשלקות ולא למסחטיה אלא למיכליה בעיניה בהנהו לא אמרינן שיהיו מימיהון בהן. והא דקא כאיל הכא ושאר כל מי פירות, לאו פירות שדרכן לישלק קאמר, אלא כעין תפוחים ותמרים שדרכן ליאכל חיים ובעין קאמר כרמונים וענבים וכיוצא בהן. ומ"מ שמעינן מיהא דיין תפוחים ורמונים אין מברכין עליהן אלא שהכל. אבל לפי דברי הרב ז"ל מברכין עליהן ב"פ העץ. ובתוספתא דמכלתין בריש פרק [רביעי] תנינן בהדיא שאין מברכין עליו אלא שהכל, רתנינן תמן (ה"ב) דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות מברכין עליהן כדרך שמברכין על המוריים:

15. שו"ע אורח חיים - סימן רה

(ב) על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן, אע"פ שאין בהם אלא טעם הירק; וה"מ כשבשלם בלא בשר, אבל בישלם עם בשר, מברך עליו שהכל:
(ג) אם סחטן, אינו מברך על אותם משקין אלא שהכל:
(ד) חתכן לחתיכות קטנות, לא נשתנית ברכתן מפני כך:

16. שפתי חכמים

והלכת' כנל דאמר מנרן ולס"י נולע. וכן הלכה
למעשה נסס הפוסקים סלחוניס ז"ל דסדר נליעת הפס כן הוא, נולע
ספס נמקס סמוכס שנו מפני כנוד הנרכס, והפוסקס הוא המקוס הקסס
ספס נלעס סיסס, (חקן ינלע נמקוס סרן), וסוסך מעס קנינ הפס כעין
ספס, נענין סלס יסוסו נפרוסס יעלס כל סככר עסו. סל"כ ססינ
נפרוסס, ולקן נענין סינרן נרכס סולניס נעוד ספס סלס, ויניסנח סחוסרס
לפס, וינרן נרכס סולניס, ולסר סקייס סנרנכס יפרינסנ, וכן כסנונע סככר
סלינו סלס, נל יסוסך נעמרי קודס סנרנכס, כדי ססזס נעסנ סנרנכס יוסר
נדול, ונעסנ לל יסוסך כלל נככר ער לסר סנרנכס, כדי סיסיו סככרס
סלעוס ססס: וי"א סמיס יולל ידי סניסס וכו' מניס פרוקס נסוך ססלמס.

17. ריטב"א

חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת. פירוש
ולבצוע משתיהן³²⁴, **מאי טעמא לחם משנה**
כתיב.

18. שפתי חכמים

לפי סגולה כמחנה המנוקח ולאכול מהר מלוח מלח: **רַיְשׁוּי ד'ס ריפתא דערונ'.** ספרנו נו' אהמול ערוצי חכרות עכ"ל, פי' דפעמים סהעירונ צניחס, ופעמים נימן צניח אחד משאר צני חכרות, וסיינו דנקט סס"ס כי סו' מחרמי להו וכו' (סס):

19. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף לט/א

ריפתא דערובא. פירוש שערבו בו אתמול עירובי חצרות דלוימא אחריןא הוה מותר לאכול:

20. שו"ע אורח חיים - סימן רעד

(א) בוצע על שתי ככרות (שלימות), שאוחז שתיהן בידו ובוצע התחתונה: הגה - ודוקא בלילי שבת (ד"ע), אבל ביום השבת או בלילי יו"ט בוצע על העליונה (כל בו והגהות מיימוני פ"ח מהלכות חמץ ומצה), והטעם הוא על דרך הקבלה: (ב) מצוה לבצוע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה (וע"ל סי' קס"ז): (ג) אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הבצוע, ואם יש לפני כל אחד לחם משנה יכולים לטעום אע"פ שעדיין לא טעם הוא:

21. משנה ברורה סימן רעד

(ד) ובוצע וכו' - שהרי לא נאמר לחם משנה אלא בלקיטה. ורש"ל ושל"ה נהגו לחתוך שניהם כפירוש הרשב"א וכן הסכים הגר"א ואם מקפיד על ההוצאה עושה ג' חלות גדולות וג' קטנות ובכל סעודה בוצע אחת גדולה ואחת קטנה והעולם נוהגין כהשו"ע. כתב הפמ"ג אם אין לו בשבת פת ישראל כ"א פת א"י מותר לאכול ממנו ועי"ש עוד: (ה) התחתונה - הב"ח תמה דאין מעבירין על המצות והט"ז תיקן זה ונהג להניח התחתון קרוב אליו יותר מן העליון ונמצא שפוגע תחלה בתחתונה [ד] או לוקחין העליונה בשעת ברכת המוציא ומניחין אותה למטה ובוצעין עליה. ועיין לעיל בסימן קס"ז ס"א בהג"ה שלא יחתוך בככר עד אחר הברכה כדי שיהיו הככרות שלמות ע"ש [ה] והמדקדקים רגילים לרשום בסכין קודם ברכה:

22. שער המצות - פרשת עקב

והנה ענין בציעת הלחם כבר נתבאר בסעודות שבת שצריך שיהיו שם י"ב ככרות לחם על השולחן כענין לחם הפנים

• הסבר ענין המניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע